

„MILYEN SEGÍTSÉGET LEHET REMÉLNI
EGY MAGYAR KIRÁLYTÓL?”

FRANCIAORSZÁG ÉS KÖZÉP-EURÓPA KAPCSOLATAI
AZ 1460-AS ÉVEK ELEJÉN

A francia–közép-európai kapcsolatok 15. századi történetének egyik kiemelt eseménye volt, amikor 1457-ben V. László, osztrák herceg, Cseh- és Magyarország királya feleségül kívánta venni Valois Magdolnát, VII. Károly francia király lányát. A házasság László korai halála miatt nem következett be ugyan, de a kortárs feljegyzésekben hatalmas visszhangot keltett. A történet egyik legalaposabb feldolgozója az a Csernus Sándor,² akinek köszöntésére ez a kötet is készült. Külön öröm számomra, hogy megtisztelhetem őt az alábbi tanulmánnyal, hiszen munkái és feltárt adatai számomra is inspiráló módon hatottak.³

Az 1457-es szövetségi kísérlet a százéves háborúból megerősödve kikerülő Franciaország és a közép-európai térség államai között nem sikerült, de ez nem jelenti azt, hogy később ne történtek volna kísérletek a két régió közötti közeledésre, már a korai 1460-as években. Tanulmányom azt vizsgálja, hogy milyen érdekegyezések és

¹ A tanulmány megírását támogatta az MTA–DE „Magyarország a középkori Európában” Lendület Kutatócsoport / LP2014–13/2014.

² Csernus Sándor: *A középkori francia nyelvű történetírás és Magyarország (13–15. század)*. Budapest, 1999, 242.; Uő: Lancelot király és Magyarország, mint a Kereszténység védőbástyája. In: Jankovics *et al.* (szerk.): *A magyar művelődés és a Kereszténység*. Budapest–Szeged, 1988, 580–596. Korábban, az 1930-as években Eckhardt Sándor írt a kérdésről tanulmányokat: Eckhardt Sándor: Lancelot magyar király. *Magyar nyelv*, 1937. (XXXIII. évf.), 5–6. sz., 151–157.; Uő: Villon et l’ambassade hongroise à la cour de France en 1457. *Nouvelle Revue de Hongrie*, 1938 (XXXI. évf.), 128–134.; Uő.: Várdai István beszéde a francia király előtt. *Egyetemes Philológiai Közlöny*, 62. évf. (1938), 101–104.; Uő: *De Sicambria à Sans-souci. Histoire et légendes franco-hongrois*. Paris, 1943.

³ Györkös Attila: V. László francia házassági terve: diplomáciai fordulat 1457-ben? In: Györkös Attila–Kiss Gergely (szerk.): *Francia–magyar kapcsolatok a középkorban*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2013, 271–290.

milyen érdeellentétek mozgatták a korszak különböző hatalmainak (Franciaország, Burgundia, Velence, valamint Cseh- és Magyarország) cselekedeteit.

A címben idézett mondat XI. Lajos szájából hangzott el 1462-ben, amikor az öt évvel korábban pártában maradt Valois Magdolna újabb kiházásításának kérdése felmerült. A szöveget olaszul feljegyző Pusterla milánói követ hosszasan mutatja be, Lajos miként érvelt amellett, hogy Magdolnát sokkal előnyösebb a Foix-i grófhhoz feleségül adni, mint külföldi férjet keresni neki. Hiszen – mint a követ írja, szavait idézve: „*milyen segítséget lehet remélni egy magyar királytól?*”.⁴

XI. Lajos fenti mondata sokat elárul francia uralkodó korai politikai törekvéseiről. Atyjához, VII. Károlyhoz képest, aki konfrontatív politikát folytatott úgy a pápasággal, mint Burgundiával szemben, s ebben a küzdelemben közép-európai szövetségesekre (is) kívánt lelni, az 1461-ben hatalomra kerülő Lajos elsősorban belső ügyekre koncentrált, ezért kompromisszumokra is hajlandónak mutatkozott a pápasággal vagy Burgundiával, de folytatta elődje keményvonalas nápolyi politikáját.⁵ Emiatt számára – legalábbis az 1460-as években – Cseh- vagy Magyarország háttérbe szorult.

Hasonlóképpen nem kedveztek egy újabb francia–közép-európai szövetségnek az európai politikai környezetben már korábban, az 1458-as évben bekövetkező változások.

V. Habsburg László halála után átmenetileg megszűnt a közép-európai régió politikai egysége. Csehországban az addig kormányzó szerepet betöltő Podjebrád Györgyöt választották meg királynak, aki azonban még mérsékelt utrakistaként is hamar diplomáciai karanténba került eretneknek tartott vallási nézetei miatt. Magyarországon Hunyadi Mátyás került a trónra, de meg kellett küzdenie a hatalmát el nem ismerő III. Frigyes német-római császárral. A közös Közép-Európát a nemzeti királyok államai váltották fel, saját politikai törekvésekkel, célokkal, eltérő érdekekkel, még akkor is, ha Mátyás gyors házassága révén a cseh király veje, így átmenetileg szövetségese lett.

⁴ „que servicio poteva luy may sperare da uno re de Hungaria?”. Pierre de Pusterla milánói követ 1462. február 18-i jelentése a milánói hercegnek. Mandrot, Bernard de (éd.): *Dépêches des ambassadeurs milanais en France sous Louis XI et Francesco Sforza*. Paris, 1916, I. 211.

⁵ Lajos még lázadó *dauphin*-ként sok évet töltött a burgundi udvarban, s hatalomra jutva kezdetben a békés egymás mellett élésre törekedett.

Ugyancsak a számos újdonságot hozó év eseményei közé tartozott, hogy III. Callixtus pápa halála után az az Aeneas Sylvio Piccolomini került Szent Péter trónjára, aki elődeinél sokkal jobban ismerte a közép-európai térséget, így nemcsak a török fenyegetettséget, hanem Podjebrád cseh király katolikusellenességét is.

II. Piusz pápa még 1459-ben kongresszust hívott össze Mantovába, hogy a keresztény uralkodók itt egyeztessék politikájukat, s tegyék meg ajánlásaikat egy jövőbeni keresztes háború támogatására. A találkozó kudarcot vallott. Kevés fejedelem jelent meg személyesen, és a többiek követei sem álltak elő értékelhető javaslatokkal.⁶ Mantova tulajdonképpen olyan fórum lett, ahol az egyes országok törökellenes elkötelezettségük hangoztatása mellett saját – gyakran egymással szemben álló – politikai érdekeiket igyekeztek érvényesíteni.

Nem történt ez másként Franciaország esetében sem. Amikor VII. Károly követei megérkeztek az itáliai városba, a meghirdetett program helyett azonnal számos megoldatlan ügy került terítékre. A pápa az 1438-as bourges-i *Pragmatica Sanctio* eltörlését sürgette egyre élesebben, míg a francia követek a király sógora, Anjou René nápolyi trónigényének egyházfői elismerését szerették volna elérni.⁷

Mivel a vitás kérdésekben sem Piusz, sem VII. Károly nem volt hajlandó engedni, a francia részvétel a leendő keresztes háborúban alig került szóba. A követek arra hívatkoztak, hogy míg fennáll egy angol támadás veszélye, nem tudnak külföldi akcióra vállalkozni.⁸

⁶ A mantovai kongresszuson a legkomolyabb részvételi szándékot Jó Fülöp mutatta, aki a többi európai uralkodóhoz képest hatalmas követséggel képviseltette magát, s 2 000 lovast, valamint 4 000 gyalogost ajánlott fel a magyar király török elleni harcához. II. Piusz pápa *feljegyzései*. Ford. Bellus Ibolya–Boronkai Iván. Budapest, 2001. II/1. (cap. 3.14.) 120. [Továbbiakban: *Feljegyzések*]

⁷ Utóbbi kérdés aktualitását az adta, hogy 1458-ban a dél-itáliai királyság élére Ferdinánd, Aragóniai Alfonz király törvénytelen fia, Mátyás későbbi apósa került. Hatalmát III. Callixtus pápa nem, utódja, II. Piusz azonban elismerte. Setton, Kenneth Meyer: *The Papacy and the Levant, 1204–1571*. Philadelphia, 1978, 204–205. és Favier, Jean: *Le roi René*. Paris, 2008, 407–413.

⁸ *Feljegyzések* i. m., II/1. (cap. 3.40.) 146–151. Francia szempontból éppen XI. Lajos hatalomra kerülése idején jelentett újabb veszélyforrást az angliai Rózsák Háborújának egyik fordulata: a százéves háború eredményével megbékélő VI. Lancaster Henriket eltávolította trónjáról a jóval ambiciózusabb York-házi IV. Edward, ami újra felvetette egy francia invázió lehetőségét.

A pápa a franciák és a többi nyugati hatalom érdektelenségének dacára sem adta fel távlatos céljait. Mantova kudarca után tovább fokozta erőfeszítéseit a pogányok elleni európai összefogás megteremtése érdekében. Hosszú munka után, 1463-ra körvonalázódott egy olyan szövetség terve, amelyet nevezhetünk kisebb európai összefogásnak is, s amely a törökellenes küzdelemben leginkább érdekelt Velence és Magyarország mellett Burgundiát is magában foglalta. A pápa ebbe a szövetségbe igyekezett bevonni az ekkorra már komoly változásokat megélt Franciaországot is.

XI. Lajos ugyanis – a fentebb már érzékeltetett módon – békülékenyebb hangot ütött meg Rómával szemben. Megkoronázása után három hónappal, 1461. november 27-én eltörölte a *Pragmatica Sancti*ót, cserébe azonban továbbra is Anjou René ambícióinak pápai támogatását kívánta. Piusz viszont megelégedett annyival, hogy a francia követet, Jean Jouffroy arras-i püspököt és a király rokonát, Louis d’Albret-t bíborosi kalappal jutalmazta meg, a keresztes háborúra való biztatásként pedig kardot küldött XI. Lajosnak.⁹ Bár a kinevezések révén növekedett a francia befolyás a Kúriában, a király igényeit nem elégítették ki az események. Az Anjou törekvések elutasítása miatt azzal fenyegetőzött, hogy visszahívhatja prelátusait Rómából.¹⁰

Az egyházfő nem hátrált meg, így a francia uralkodónak más taktikát kellett választania céljai elérésére. Lajos az őszi és téli folyamán tárgyalásokba bocsátkozott a jelentősebb itáliai hatalmakkal. A történetünk számára fontos Velencétől például azt várta, hogy a francia érdekeknek megfelelően gyakoroljon nyomást a pápára.¹¹

⁹ *Feljegyzések i.m., II/2. (cap. 7.10.) 322.; Lettres de Louis XI, roi de France.* Eds. Vaesen, Joseph-Charavay, Etienne. Paris, 1900. II. (No. XXVIII.) 41–43. [Továbbiakban *Lettres de Louis XI...*]. Ugyanilyen kardot kapott egyébként Jó Fülöp burgundi herceg is. Paviot, Jacques: *Les ducs de Bourgogne, la croisade et l’Orient (fin XIVe siècle–XVe siècle).* Paris, 2003, 160.

¹⁰ *Feljegyzések i.m., II/2. (cap. 8.7.) 356–358.*

¹¹ Firenzét az itáliai konfliktusban vállalt semlegességének feladására próbálta rábírni, Milánót arra, hogy vonja vissza csapatait Nápolyból, és segítsen visszaszerezni a márciusban francia fennhatóság alól kikerülő Genovát, XI. Lajos minden diplomáciai eszközt megpróbált bevetni a három itáliai állam megnyerése érdekében: házasságot ajánlott fel Anjou René fia, Kalábriai János és a milánói herceg lánya, Hippolita Sforza között (Kendall, Paul Murray: *Louis XI.* Paris, 1974. 490.), kijelentette, hogy nem támogatja a milánói trónra igényt tartó Orléans-ház törekvéseit, lovaggá ütötte a firenzei követet, Piero de’Pazzit és a velencei küldöttet, Bernardo Giustinianot. Ezt a firenzei követek 1462. január 11-i jelentéséből tudjuk. In: Desjardins, Abel: *Négociations diplomatiques de la France avec la Toscane.* Paris, 1859, I. 126.

A városköztársaság politikája számos változáson ment keresztül ezekben az években. A mantovai kongresszuson még elutasító politikát képviselt a törökellenes összefogás ügyében, mert földközi-tengeri pozícióit féltve nem akart konfliktusba keveredni a szultánnal. Az oszmán nagyhatalom ázsiai előretörése, görögországi támadásai azonban irányvonalának megváltoztatására késztették.¹² Innentől kezdve a köztársaság anyagilag támogatta a magyar királyt,¹³ illetve megpróbálta Franciaországot is bevonni a keresztes hadjárat szervezésébe. A Signoria követeinek 1461-es tárgyalásai során nagyon jól nyomon lehet követni ezt a módosulást: míg az első, október 12-i követutastásban a szenátus az itáliai ügyeket helyezte előtérbe, a későbbi direktívákban már a török elleni fellépés élvezett előnyt.¹⁴

A velencei diplomaták tárgyalásai azonban nem vezettek sikerre. A keresztes gondolat ellenzése a „legkeresztényibb király” címét viselő fejedelemnek nem tett volna jót, ezért a francia uralkodó nem zárkózott el ugyan a pogány elleni háborútól, de kifejtette, hogy egy ilyen akció csupán két fronton lehetséges: egyrészt Magyarország irányából, amit lehetetlenné tesz a császár és Hunyadi Mátyás közötti konfliktus, másrészt pedig tengeri úton, Albánia felől, ehhez viszont szüksége van a genovai és nápolyi kikötők birtoklására. Magyarul minden törökellenes fellépést az itáliai ügyek francia érdekek mentén való rendezéséhez kötött.

A köztársaság azonban meg kívánta őrizni semlegességét Nápoly és Genova ügyében, így a tárgyalások kudarcba fulladtak.

XI. Lajosnak más módon kellett próbálkoznia. Piuszt azzal kívánta meglágyítani, hogy 1462 márciusában René jogainak támogatásáért cserébe 40 000 lovast és 30 000 gyalogost ajánlott fel a török ellen.¹⁵ Vállalásának hitelességét aláasta, hogy a velenceiek

¹² Setton: *The Papacy and the Levant* i.m., 1978, 240–241.

¹³ Velence 1462 tavaszán 3 000 dukát támogatást szavazott meg a magyar királynak és további 16 000 aranyat ígért. Teke Zsuzsa: Az itáliai államok és Mátyás. In: *Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára*. Szerk. Rázsó Gyula–V. Molnár László Budapest, 1990. 246–248.

¹⁴ Perret, Paul-Michel: *La première ambassade vénitienne à Louis XI. 12 octobre–mai 1462*. Paris, 1891.

¹⁵ Creighton Mandell: *A History of the Papacy from the Great Schism to the Sack of Rome*, h.n. 1897, III. 278.

tudomása szerint legfeljebb 10 000 katonát adott volna ugyanerre az akcióra.¹⁶ A pápa számára mindenesetre az Anjou igények elismerése túl nagy ár lett volna a bizonytalan katonai segítség ellenében, így elutasította a javaslatot.

A francia követjárás egybeesett Podjebrád küldötteinek római megjelenésével, akik elszántan – de sikertelenül – szerették volna megerősíteni a cseh egyház szabadságjogait garantáló prágai kompaktákat. Érdekes helyzet állt elő azáltal, hogy Piccolomini, a konciliarizmus egyik élharcosa Piusz pápaként már nem ismerte el a bázeli zsinaton hozott döntéseket. Az egyházfő ügyesnek vélt taktikai húzással a francia uralkodót állította példaként a csehek elé, mint aki a *Pragmatica Sanctio* eltörlésével hajlandó volt elfogadni a Szentszék irányítását. Valójában úgy tűnik, hogy a Rómában ekkorra már egyaránt csalódott francia és cseh politika éppen itt talált egymásra.¹⁷

Podjebrád György igyekezett kitörni az országát fojtogató politikai karanténból és nagyszabású diplomáciai manőverbe kezdett. Követe, az itáliai-francia származású Antoine Marini egy olyan európai koalíción alapuló keresztes háborút javasolt, amelyben a cseh király játszott volna a vezető szerepet. Mivel Podjebrád kapcsolatai ekkorra Frigyes császárral is megromlottak, a cseh uralkodó Lengyelországhoz, majd Franciaországhoz közelített. Magyarországra mint természetes szövetségesre számított, hiszen Mátyás felesége a leánya volt. Céljának elérése érdekében Marini sorra járta a számba vehető európai hatalmakat: 1462 augusztusában a törökellenes küzdelemben érdekelt Velencével tárgyalta,¹⁸ októberben pedig a francia királlyal, aki Róma-ellenessége miatt ideális partnernek tűnt a cseh politika számára. XI. Lajos azonban nem szakítani akart a pápával, hanem nyomást gyakorolni rá. A cseh kapcsolatok ráadásul

¹⁶ Velence levele pápai követéhez, 1462. március 19. „*Regiam Majestatem Franchorum sperandum est et pro suo naturali more et persuasionibus V. S. inductam si non plures saltem X milia pugnatorum ad hanc expeditionem missuram esse.*” In: *Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából.* Szerk. Nagy Iván–Nyáry Albert. Bp., 1875. I. (No. 77.) 120. [továbbiakban lásd: MDE].

¹⁷ Megérzésünket erősíti az a tény, hogy a Rómában ekkor tárgyaló cseh követ, Zdenek Kostka vezeti majd a két évvel későbbi franciaországi delegációt is, amely a Béketervet kezdeményezi. Macek szerint a cseh–francia kapcsolatok későbbi motorja, Antoine Marini is részt vett az 1462-es római tárgyalásokon, aki ekkor ismerhette meg a franciák pápaellenes érzületeit. Macek, Josef: *Le mouvement conciliaire, Louis XI et Georges de Podebrady.* *Historica*, XV. (1967), 23–24. Piusz emlékiratai nem említik Marini jelenlétét. *Feljegyzések i.m.,* (cap. 7. 15.) 328–330.

¹⁸ A velencei tanács 1462. augusztus 9-i jegyzőkönyve. MDE, I. (No. 111.) 178–179.

felkeltették a burgundi udvar gyanúját is, hogy felújul az 1457-es francia–közép-európai koalíció, és Luxemburg kérdése ismét előtérbe kerül. A francia király segítséget ígért ugyan a törökellenes fellépésben,¹⁹ de igyekezett megnyugtatni Jó Fülöpöt is.²⁰ Marini novemberi megbeszélései a burgundi udvarban nem voltak ennyire sikeresek. A herceg ugyan újra elkötelezte magát a török elleni harcra, de maga akart a hadjárat élére állni, gyanakodott Podjebrádra és a pápai szövetséget elengedhetetlennek tartotta az akció sikeréhez.²¹

Ráadásul úgy tűnik, hogy Marini a tárgyalások során önállósította magát. Míg Velenceben csak a cseh király követeként szerepelt, addig a francia udvarban már a lengyel uralkodó és Mátyás képviselőjében is tárgyalta – ahogy később kitűnik – a magyar udvar tudta nélkül.²²

A diplomáciai cselvetések azonban nem segítettek. XI. Lajos energiáit a Burgundiának korábban – az 1435-ös arras-i szerződésben – zálogba adott Somme-menti városok visszavásárlása kötötte le. A francia diplomácia egyéb elkötelezettségei is komolyan korlátozták Lajos mozgásterét.²³

¹⁹ Velence a hazatérő Marini beszámolójából ismerte meg francia álláspontot a törökellenes koalíciót illetően, amely ekkor pozitívnak tűnt számukra. Ugyanitt értesítik a franciákat a Magyarországot fenyegető veszélyről. Az államtanács 1463. március 17-i, XI. Lajoshoz írt levele. MDE, (No. 124.) 197–198.

²⁰ XI. Lajos 1462. október 12-i levele Jó Fülöp burgundi herceghez, amelyben kijelenti, hogy nem cselekszik Burgundia érdekei ellenében: „*Si vous avons bien voulu escrire ces choses, afin que en soiez adverty, et aussy pour vous acertener que se ledit roy de Behaigne vouloit parler ou faire mention dudit duché de Luxembourg, ou d'autre chose quelconque qui vous peust fournir à prejudice, nous n'y entendrons en quelque maniere, mais vous en edvertirons.*” *Lettres de Louis XI* (No. LII.) 83. A kérdés azért is vált fontossá, mert már folytak a Somme-menti városok visszavásárlására vonatkozó francia–burgundi tárgyalások (lásd lentebb), amelyek előfeltételét képezte az is, hogy Lajos mondjon le luxemburgi igényeiről, amit november 25-én meg is tett. Lavisse, Ernest: *Histoire de France illustrée*. Paris, 1911, IV./2. 340. 1. jegyz.

²¹ Paviot: *Les ducs de Bourgogne* i.m., 161–162.

²² Velence 1462. augusztus 9-i, már említett jegyzőkönyvében a következő megfogalmazás található: „*Spectabili militi domino Antonis Gallico, oratori Serenissimi D. Regis Bohemie qui ad presentiam nostram venit...*” MDE, I. (No. 111.) 178. XI. Lajos ugyanerről viszont a következőképpen ír: „*le roy de Behaigne nous a puis nagueres escript, par homme propre qu'il a envoié devers nous, que, se nostre plaisir estoit, luy et les rois de Hongrie et de Poulaine desireroient bien avoir aliance et confederation avec nous, principalement pour l'exclusion des ennemys de la foy chrestienne.*” *Lettres de Louis XI* (No. LII.) 82–83.

²³ Az itáliai ügyek például igencsak rossz irányt vettek: az Anjou csapatokat az év nyarán több vereség érte Dél-Itáliában, így Lajos René-párti érvei is meggyengültek Rómában. A másik

Piusz eközben tovább dolgozott a megálmodott keresztény összefogáson. 1463 kora tavaszán előbb legátust küldött Burgundiába, majd Magyarországot és ismét csak Franciaországot kívánta bevonni a keresztes háborúba.²⁴ Július 19-én sikerült tető alá hoznia a német-római császár és a magyar uralkodó közti bécsújhelyi békét, ami Mátyás részéről a törökellenes akció előfeltétele volt.²⁵ Ennek köszönhető, hogy szeptember 12-én Velence és Magyarország szövetséget kötött egymással. Megállapodtak abban, hogy a köztársaság a Peloponnészoszi-félszigeten fog támadni, Mátyás pedig Boszniában. A Signoria pénzügyi segítséget is nyújtott a magyar uralkodónak.²⁶

Ősszel újabb pozitív fordulat állt be a tervezett háború ügyében: a magyar–velencei koalíció kiegészült a burgundiak ajánlatával. 1463 szeptemberében Guillaume Fillastre, a herceg követe 6 000 katonát ígért.²⁷ Október 19-én a Szentszékkal és Velencével három évre terjedő szövetséget kötött. Maga a herceg december végén ünnepélyesen be is jelentette, hogy következő májusban keletre indul.²⁸

Bár Jó Fülöp elkötelezettsége őszintének tekinthető, betegsége, tanácsadóinak ellenállása megkérdőjelezték tényleges részvételét a törökellenes harcokban. Maga XI. Lajos az angol béketárgyalásoktól tette függővé vazallusának elengedését a hadjáratra.²⁹ A franciák meggyőzése pedig kemény diónak bizonyult. Amikor 1463 őszén Niccolò Canale velencei követ a koalícióban való részvételre buzdította a királyt, kitérő válaszokat

Aragón-front ennél sikeresebbnek mutatkozott: az Ibériai-félsziget trónviszályaiba beavatkozó francia korona ekkor foglalta el – nem kevés nehézség árán – Roussillon és Cerdagne tartományokat. Heers, Jacques: *Louis XI.* Paris, 2003, 58–59. Gondot okozott viszont, hogy miután Angliában a Valois-k által támogatott Lancaster-ház uralma véget ért, megnövekedett egy újabb angol invázió lehetősége. Gillingham, John: *A Rózsák háborúja.* Budapest, 1985, 178–179. A francia uralkodó 1462–1463-ban az egész nyugati partvidéken védelmi intézkedéseket rendelt el egy lehetséges angol inváziótól tartva. Lásd: *Lettres de Louis XI* (Nos. XLII–LII.) 67–83.; Favier, Jean: *Louis XI.* Paris, 2001, 442–444.

²⁴ *Feljegyzések* i.m., II/2. (cap. 12.14 -16.) 548–550. Franciaországba Theodoro feltre-i püspököt, Magyarországra pedig Luccai Domonkos torcellói püspököt küldte. *MDE*, I. (No. 128.) 204–205.

²⁵ Kubinyi András: *Mátyás király.* Budapest, 2001, 51–52.

²⁶ Ennek összegét 1464 januárjában havi 4 000, később 6 000 dukátban határozták meg. Teke: *Az itáliai államok és Mátyás* i.m., 248. és 20. jegyz.

²⁷ Creighton: *A History of the Papacy* i.m., III. 315–316.

²⁸ Schnerb, Bertrand: *L'Etat bourguignon.* Paris, 2005, 314. és Setton: *The Papacy and the Levant* i. m., 249.

²⁹ Paviot: *Les ducs de Bourgogne* i.m., 162.

kapott. Bár a francia uralkodó novemberben kijelentette, hogy 300 000 dukát értékben hajlandó 12 hadihajót felszerelni a vállalkozásra, Firenzéhez írott decemberi levelében pedig úgy fogalmazott, hogy a már csak névleg befolyása alá tartozó Genova átadását Milánónak az itáliai béke és a török elleni összefogás indokolja,³⁰ az idős burgundi herceget nem tartotta alkalmasnak a hadjáratban való részvételre. Véleménye szerint Jó Fülöp már útközben meghalna, így jobban tenné, ha a keresztes akcióra szánt pénzt Hunyadi Mátyásnak adná.³¹ A király magát a háborút is szkeptikusan ítélte meg, de különösen annak megvalósítási módját kritizálta. A burgundi uralkodó halála ugyanis országában a fia által képviselt franciaellenes erőket juttatta volna hatalomra, ami nem állt XI. Lajos érdekében.

Valójában a francia király egész magatartásában a hadjárat iránti ellenszenv mutatkozott meg. Jellemző, hogy a milánói herceg kénytelen volt szabadkozni a koalícióban való részvétele miatt. XI. Lajoshoz írott április 18-i levelében Francesco Sforza kifejtette, hogy a tervezett pápai–burgundi fellépés nem ellentétes Franciaország érdekeivel, hanem Magyarország és ezáltal Itália megmentését szolgálja.³² Hasonlóképpen, amikor májusban Angelo de Rieti pápai legátus 60 000 dukát támogatást próbált szerezni a magyar király megsegítésére,³³ a tized átengedését XI. Lajos nem engedélyezte.

Az 1463 őszén megkötött szerződések közül egyedül a velencei–magyar bizonyult hatékonnak. Míg Mátyás hadjáratot indított Boszniába, s visszafoglalta Jajcát, valamint a környező erősségeket, addig Velence megszerezte szinte a teljes Peloponnészoszt és Leszbosz szigetét.

Ezenközben Podjebrád diplomáciája is aktivizálódott. Követe, Marini 1464 tavaszán Magyarországon tárgyalt. Itt mutatta be a cseh király közkeletűen csak Béketervnek

³⁰ „*Quod profecto Italiae paci ac faciliori contra Theucrum (sic!) expeditioni quam plurimum conducere arbitrabimur.*” 1463. december 24. *Lettres de Louis XI...*, (No. CIX) 177. Az ügylet valós indoka az volt, hogy a franciák nem tudták visszaszerezni az ellenük fellázadó Genovát, s XI. Lajos ügyes húzással úgy próbálta megnyerni a számára fontos Milánó szövetségét, hogy egy hatalma alól kikerülő várost adott át neki.

³¹ „*Gli dise che forsa meglio seria de fare spendere li soy dinari in lo re de Ungaria.*” Maletta milánói követ 1463. november 23-i jelentése. Mandrot: *Dépêches des ambassadeurs*, I. 325.

³² Mandrot: *Dépêches des ambassadeurs*, II. 36–37.

³³ A milánói követ jelentése a francia udvarból 1464. május 12-én: „*D. Angelo rechiedo ch'el Re voglia essere contento lassare tore LX^m ducati de questa decima per dare al re de Ungaria.*” Mandrot: *Dépêches des ambassadeurs* II. 133.

nevezett elképzelését, amely egy olyan európai fórumot képzelt el, ahol a tagok az egymás közti béke fenntartása, s a török kiűzése érdekében rendszeres tanácskozást tartanának.³⁴ A tervezet látványosan mellőzte a pápát és a német-római császárt, s a francia uralkodó súlyát növelte volna meg az európai politikában.³⁵ A magyar királyi tanács kikelt ugyan az ellen, hogy két évvel korábban Marini Mátyás nevében is tárgyalt a franciákkal, de beleegyezett abba, hogy a követ a lengyel király mellett a magyar uralkodót is képviselje XI. Lajosnál.³⁶

A francia király viszont ingadozott a cseh ajánlattal kapcsolatban, mert prelátusai elvetették az utrakista uralkodóval kötendő szövetséget. Nem akart a pápával szakítani, s a burgundi érdekeket is sértette volna Podjebrád újabb javaslata, hogy Luxemburg ügyét vegyék bele a megállapodásba. Az egyháziak álláspontját figyelembe véve, Lajos végül a pápát és a császárt mellőző tervet elvetette, de 1464 nyarán megkötöttek egy általános – semmire nem kötelező – cseh–francia barátsági szerződést.³⁷

Ily módon a törökellenes összefogás ürügyén két nagy európai koalíció formálódásának lehetünk tanúi: a pápa által irányított velencei–burgundi szövetségnek, s a pápát kihagyni kívánó, cseh–francia–lengyel társulásnak. Retorikájában mindkettő a pogány kiűzését tartotta elsődlegesnek, de ténylegesen csak az első alakult meg, s hadi tevékenység is csak ettől volt várható. Mátyás – a minél szélesebb összefogás gondolatától

³⁴ A dokumentumot az Európai Unió történetével foglalkozó szakemberek a kontinentális egység kialakulásának fontos előzményének tekintik. Pl.: Bóka Éva: *Az európai egység gondolat fejlődéstörténete*. Budapest, 2001.; Németh István: *Európa-tervek 1300–1945. Visszapillantás a jövőbe*. Budapest, 2001.; Zourek, Jaroslav: *Le projet du roi tchèque George de Podiebrad. Annuaire français de droit international*, 1964. 10/1, 14–37.

³⁵ Éppen ezért a középkori diplomáciatörténet kutatói a tervezetet általában a cseh király kitörési kísérleteként értelmezik az országot fojtogató politikai vákuumból. Fraknói Vilmos: *Hunyadi Mátyás király*. Budapest, 1890. 139–140.; *Tervezet a Kereszténység leendő békéjéről*. Szerk. és ford.: Karáth Tamás. Szeged, 1998. (*Documenta Historica*, 39.) [Továbbiakban: Karáth (szerk.): *Tervezet*].

³⁶ Az erről tanúskodó levél egyetlen kiadása: *Epistolae Matthiae Corvini regis*. Ed. Kelcz Imre. Cassoviae, 1743. (No. LXII.) 138–140. Erről lásd még: Karáth (szerk.): *Tervezet* i.m., 16–18.

³⁷ A cseh követek és a francia király közötti találkozóra június 30-án került sor. A küldöttség egyik tagja által készített útibeszámoló szerint a francia király külön kérte, hogy a megkötendő szövetségben Podjebrád címei között ne szerepeljen a Burgundia által birtokolt, de a cseh korona által is követelt luxemburgi hercegi cím. A szöveg angol nyelvű kiadása: *Diary of an Embassy from King of George of Bohemia to King Louis XI of France*. Ed. A. H. Wratislaw. London, 1871, 33 és 49–52.

hajtva – mindkét csoporttal kapcsolatot tartott fenn, bár nem világos, hogy mennyire volt tisztában a cseh elképzelés valós, pápaellenes célkitűzéseivel.

A szövetségesek hangzatos ígéretei ellenére, amikor Piusz 1464 nyarán hadba szállt, gyakorlatilag csak a velenceiek és a burgundiak támogatták. Az Anconába meghirdetett találkozóra a köztársaság egy tucatnyi gályát küldött, Christoforo Moro dózse személyes parancsnoksága alatt. Jó Fülöp flottája már későn érkezett. A törvénytelen gyermekei által irányított burgundi hajóhadat Marseille-ben érte a hír, hogy a pápa augusztus 15-én meghalt. A francia uralkodó korábbi ígéreteiből semmit nem teljesített.

Piusz utódjául a velencei származású Pietro Barbot választották meg II. Pál néven, aki folytatni kívánta a törökellenes harcot. A szervezéssel a francia Guillaume d'Estouteville bíborost és a közép-európai politikában járatos Carvajal kardinálist bízta meg, akik megkapták a tolfai timsóbányák jövedelmét és elvben a keresztes háborúkra kivetett egyházi adót. Az itáliai államok azonban nem adták meg a pápától elvárt segítyt,³⁸ és a többi nyugati hatalom is udvariasan kitért a felhívás elől. Mátyás megkapta a Piusz kincstárában maradt 40 000 dukátot „*pro subventionem sancte expeditionis adversus impium Turcum*”,³⁹ majd később újabb segélyeket a pápától 1465–1466-ban, és megvédte a török ellentámadástól boszniai hódításait. A velenceiek egészen 1479-ig folytatták küzdelmüket, a burgundi hajók azonban a Ceutát ostromló berber kalózok elleni apró konfliktustól eltekintve semmilyen részt nem vállaltak a hitetlenek elleni harcban.⁴⁰

Összegzés

Piusz halálával a törökellenes koalíciók felbomlottak. Mátyás szakított a cseh királlyal, Velence megvonta tőle anyagi támogatását és Zengg ügyében konfliktus támadt a két állam között.⁴¹ A burgundiak is lemondtak a keresztes háborúról, mert a hatalmat apja nevében gyakorló Merész Károly a francia politikára koncentrált. Mindezzel párho-

³⁸ MDE, II. (No. 167.) 230–237. II. Pál levele az itáliai államoktól elvárt segélyekről 1464–1465 fordulóján. Tévesen 1471-re datálva. Lásd ugyanerről: Setton: *The Papacy and the Levant* i.m., 275. 14. jegyz.

³⁹ Setton: *The Papacy and the Levant* i.m., 272.

⁴⁰ Schnerb: *L'Etat bourguignon* i.m., 316–317.

⁴¹ Teke: Az itáliai államok és Mátyás i.m., 250–251.

zamosan haltak el a cseh uralkodó elképzelései is a széles európai együttműködést illetően.⁴²

XI. Lajos és Mátyás kapcsolata nem szakadt meg. 1465 elején a magyar uralkodó még reményét fejezte ki, hogy a francia király részt fog venni egy újra formálódó török-ellenes szövetségben,⁴³ de csatlakoznia kellett. Lajos már nem is volt abban a helyzetben, hogy bármilyen nemzetközi akciót támogatni tudjon, hiszen az ellene kirobbant, az ország jelentősebb tartományurait tömörítő Közjó Liga háborúja kötötte le energiáit. Így amikor követet, egy bizonyos Georgius lovag közép-európai körútja során a magyar udvarban is megjelent, csupán XI. Lajos baráti szándékairól biztosíthatta az ennél többet váró Mátyást.⁴⁴

Kapcsolataik csupán az 1470-es évek végén, egy újabb válságsorozat alkalmával újultak fel, amikor a két uralkodó egyeztetni kívánt a „Pazzi-háború” kapcsán az itáliai ügyekben, illetve felmerült a lehetősége egy közös Habsburg-ellenes fellépésnek is.⁴⁵

⁴² Németh: Európa-tervek i.m., 52. Karáth (szerk.): *Tervezet* i.m., 18.

⁴³ *Mátyás király levelei*. Kiad. Fraknói Vilmos. Budapest., 1893, I. (No. 49.) 64–65. [Továbbiakban: MKL].

⁴⁴ A levelet magát nem, csupán az erre adott 1465. december 2-i magyar választ ismerjük. MKL, (No. 95.) 130–131.

⁴⁵ Erről lásd: Györkös Attila: La guerre des Pazzi et les relations franco-hongroises (1477–1481). In: Bárány, Attila–Györkös, Attila (eds): *Matthias and his legacy. Cultural and political encounters between East and West*. Debrecen, 2009, 393–404.